

Spis treści

Od autorów	5
Wstęp	7
I. Problemy globalne współczesności – ich cechy i katalogi (Zbigniew Cesarz)	10
1. Specyfika problemów globalnych	10
2. Geneza problemów globalnych	13
3. Rewolucja naukowo-techniczna a rozwój badań nad kwestiami globalnymi	15
4. Pojęcie i cechy problemów globalnych	17
5. Katalogi problemów globalnych – próby klasyfikacji	19
6. Badania nad problemami globalnymi. Efekty i wskazania dla praktyki politycznej	23
II. Międzynarodowy ład polityczny (Elżbieta Stadtmüller)	27
1. Przeobrażenia w procesach światowych i regionalnych z przełomu lat 80. i 90. – wyznaczniki przełomowych zmian	27
2. Procesy dezintegracji i integracji we współczesnym świecie	28
2.1. Procesy dezintegracyjne	29
2.2. Procesy integracyjne	33
3. Poszukiwanie nowej formuły międzynarodowego ładu politycznego	35
III. Pokój i bezpieczeństwo we współczesnym świecie (Elżbieta Stadtmüller)	44
1. Pokój i bezpieczeństwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych	44
1.1. Badania nad pokojem	44
1.2. Pojęcie pokoju i bezpieczeństwa	47
1.3. Modele bezpieczeństwa międzynarodowego	49
2. Kwestia pokoju i bezpieczeństwa u schyłku XX w.	53
2.1. Opcja atlantycka: NATO–Partnerstwo dla Pokoju	54
2.2. Opcje: wszech europejska i regionalna – KBWE/OBWE, UZE	59
2.3. Opcja uniwersalna: ONZ	63
3. Użycie i wyrzeczenie się siły w stosunkach międzynarodowych	65
3.1. Siła i jej zastosowanie w stosunkach międzynarodowych	66
3.1.1. Rozwiązania prawne	66
3.1.2. Problemy polityczne	67
3.2. Pacyfizm i jego zwolennicy	71

IV. Konflikty zbrojne jako problem międzynarodowy (Zbigniew Cesarz)	75
1. Pojęcie konfliktu zbrojnego i wojny w prawie i stosunkach międzynarodowych	75
2. Rodzaje konfliktów zbrojnych	77
3. Źródła wojen	80
4. Geografia konfliktów zbrojnych i fronty agresywności	91
5. Skutki konfliktów zbrojnych	100
V. Kwestia zbrojeń i rozbrojenia (Zbigniew Cesarz)	105
1. Wyścig zbrojeń i jego skutki w stosunkach międzynarodowych	105
2. Wpływ rokowań rozbrojeniowych z lat 1986–1990 na kwestię zbrojeń	110
3. Problem zbrojeń w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych	111
4. Aktualny proces rozbrojeniowy	118
VI. Kwestia suwerenności współczesnych państw (Elżbieta Stadtmüller)	123
1. Pojęcie suwerenności i jego ewolucja	123
2. Zagadnienia suwerenności we współczesnym świecie	124
2.1. Czynniki wpływające na kwestię suwerenności państwa	125
2.2. Zakres suwerenności we współczesnym świecie	126
3. Szczególne postanowienia w zakresie suwerenności	128
3.1. Suwerenność na obszarach wodnych i w kosmosie	128
3.1.1. Morza i oceany	128
3.1.2. Przestrzeń powietrzna i kosmos	130
3.2. Antarktyda	130
3.3. Wojska i ich bazy	131
VII. Rozpad ZSRR i polityka zagraniczna Rosji jako zagadnienia współczesnych stosunków międzynarodowych (Zbigniew Cesarz)	133
1. Międzynarodowe skutki rozpadu ZSRR	133
1.1. ZSRR a Rosja – polityczno-prawne podobieństwa ról	133
1.2. Odrodzenie się i powstawanie nowych państw na obszarze byłego ZSRR jako kwestia międzynarodowa	136
1.3. Rozpad ZSRR a problem pełnej suwerenności państw Europy Środkowej	139
2. Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej	141
2.1. Założenia, zasady i kierunki rosyjskiej polityki zagranicznej	141
2.2. Realizacja polityki zagranicznej Rosji	143
VIII. Niemcy w latach dziewięćdziesiątych (Elżbieta Stadtmüller)	148
1. Proces jednoczenia się Niemiec i jego polityczne konsekwencje	148
2. Rola Niemiec w latach dziewięćdziesiątych	150
2.1. Pozycja gospodarcza i polityczna	151
2.2. Założenia polityki zagranicznej zjednoczonych Niemiec	155
2.3. Rola Niemiec we współczesnym świecie i jej uwarunkowania	157
IX. Wpływ czynnika demograficznego na środowisko międzynarodowe (Zbigniew Cesarz)	161
1. Problematyka ludnościowa jako zagadnienie badawcze i kwestia międzynarodowa	161

2. Wzrost liczby ludności, jej rozmieszczenie w świecie i najważniejsze procesy demograficzne	163
3. Skutki oddziaływań czynnika demograficznego na współczesne stosunki międzynarodowe	169

X. Polityczne aspekty współczesnych tendencji w gospodarce światowej (Elżbieta Stadtmüller) 178

1. Cechy gospodarki światowej i kierunki zmian	178
1.1. Instytucjonalne podstawy ekonomicznego ładu po drugiej wojnie światowej	178
1.2. Kwestie walutowe	179
1.3. Wyznaczniki zmian w światowej gospodarce lat dziewięćdziesiątych	181
1.4. Stan rozwoju gospodarczego wybranych obszarów	183
1.4.1. Azja	183
1.4.2. Ameryka	185
1.4.3. Europa	186
1.4.4. Afryka	188
2. Zróżnicowanie. Czy konflikt? Problemy Północ-Południe	189
2.1. Cechy krajów Południa i ich dążenia	189
2.2. Lata dziewięćdziesiąte – stan i tendencje polityki rozwojowej	191
3. Współczesny ład ekonomiczny – kierunki reform	192
3.1. Zmiany instytucjonalne	194
3.2. Decyzje ekonomiczne	196
3.2.1. Wymiana towarowa	196
3.2.2. Finanse międzynarodowe	197
3.3. Integracja międzynarodowa	198
3.3.1. Integracja europejska	198
3.3.2. Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (NAFTA)	198
3.3.3. Współpraca Ekonomiczna Państw Azji i Pacyfiku (APEC)	202

XI. Kwestia żywnościowa i surowcowa we współczesnym świecie (Elżbieta Stadtmüller) 204

1. Wyżywienie ludzkości – problem globalny przełomu wieków	204
1.1. Produkcja i podział żywności we współczesnym świecie	205
1.2. Głód	207
1.3. Brak wody	209
1.4. Próby rozwiązania problemu wyżywienia ludzkości	210
1.4.1. Działania ONZ w okresie powojennym	210
1.4.2. Międzynarodowe bezpieczeństwo żywnościowe w latach dziewięćdziesiątych	211
1.4.3. Polityczne uwarunkowania bezpieczeństwa żywnościowego	213
2. Globalne problemy surowcowo-energetyczne	214
2.1. Surowce	215
2.2. Energia	216
2.3. Próby powstrzymania kryzysu i jego możliwe skutki	217

XII. Międzynarodowe aspekty ochrony środowiska (Elżbieta Stadtmüller) 220

1. Środowisko naturalne u schyłku XX w.	220
1.1. Podstawowe pojęcia i problemy	221
1.2. Główne dziedziny ekologicznych zagrożeń	222

2. Środki zapobiegawcze – prawo i praktyka	225
2.1. Rozwiązania instytucjonalnoprawne	225
2.2. Działalność organizacji i stowarzyszeń	228
2.2.1. Organizacje regionalne	228
2.2.2. Organizacje i stowarzyszenia społeczne	229
2.2.3. Partie ekologiczne	231
2.3. Bilans osiągnięć u schyłku XX w. i dalsze perspektywy	232
3. Polityczne konsekwencje dewastacji i ochrony środowiska	235

XIII. Integracja europejska i jej problemy (Elżbieta Stadtmüller) 239

1. Powstanie i rozwój integracji europejskiej do połowy lat osiemdziesiątych	239
1.1. Integracja zachodnioeuropejska po drugiej wojnie światowej	240
1.1.1. Motywacje, idee i pierwsze organizacyjne rozwiązania	240
1.1.2. Tworzenie podstaw pod Wspólnoty Europejskie	243
1.1.3. Trudności w rozwoju europejskich Wspólnot	245
1.1.4. Struktura i cele Wspólnot oraz instytucjonalne rozwiązania	251
1.2. Intensyfikacja procesów integracyjnych w drugiej połowie lat osiemdziesiątych	257
1.2.1. Jednolity akt europejski i jego konsekwencje	257
1.2.2. Europejska Współpraca Polityczna	259
1.2.3. Europa bez granic – układ z Schengen	260
2. Od Wspólnot do Unii Europejskiej	260
2.1. Traktat z Maastricht i jego konsekwencje	262
2.1.1. Nowe cele integracji oraz zmiany instytucjonalne	262
2.1.2. Kontrowersje wokół traktatu i proces jego ratyfikacji	264
3. Wspólnota/Unia Europejska i jej problemy w latach dziewięćdziesiątych	266
3.1. Jednolity rynek i trudności w rozwoju dalszej integracji	266
3.2. Proces rozszerzania Unii na nowe kraje	270
3.3. Unia – problemy i perspektywy u schyłku XX w.	272
4. Integracyjne idee i dążenia w Europie Środkowej i Wschodniej	277
4.1. Uwarunkowania współpracy i integracji regionalnej	277
4.2. Instytucjonalne rozwiązania i perspektywy ich rozwoju	279
4.3. Droga do Unii Europejskiej	282

XIV. Prawa człowieka i demokracja w stosunkach międzynarodowych (Elżbieta Stadtmüller) 286

1. Rozwój regulacji prawnych w odniesieniu do praw człowieka	286
1.1. Podstawowe pojęcia i geneza praw człowieka	286
1.2. Rozwój ochrony praw człowieka po drugiej wojnie światowej	288
1.3. Specyfika procesu KBWE w zakresie ochrony praw człowieka	292
1.4. Organizacje pozarządowe praw człowieka	294
2. Problemy ochrony praw człowieka u schyłku XX w.	295
2.1. Nowe obszary regulacji prawnych	295
2.2. Łamanie praw człowieka	298

XV. Polityczne aspekty problemów kultury we współczesnych stosunkach międzynarodowych (Zbigniew Cesarz) 303

1. Różnice kulturowe i ich wpływ na stosunki międzynarodowe	304
2. Mocarstwa kulturalne w stosunkach międzynarodowych	306
3. Problem nowego ładu kulturalnego w świecie	311

4. Komunikowanie międzynarodowe i informacja jako zagadnienia polityczne współczesnego świata	313
---	-----

XVI. Oddziaływanie ideologii i religii na stosunki międzynarodowe (Zbigniew Cesarz). 321

1. Oddziaływanie ideologii na międzynarodowe stosunki polityczne	321
1.1. Ideologia a stosunki międzynarodowe – geneza zjawiska i relacje pojęć	321
1.2. Pozytywne aspekty oddziaływania ideologii na stosunki międzynarodowe	323
1.3. Negatywne skutki oddziaływań ideologicznych na stosunki międzynarodowe	329
1.4. Teraźniejszość i przyszłość uwarunkowań ideologicznych w polityce światowej	333
2. Rola czynnika religijnego we współczesnych stosunkach międzynarodowych	334
2.1. Struktura wyznaniowa świata i jej ewolucja	334
2.2. Oddziaływanie czynnika religijnego na współczesne stosunki polityczne	336
2.3. Efekty oddziaływań czynnika religijnego na międzynarodowe stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne	338

XVII. Terroryzm międzynarodowy (Zbigniew Cesarz) 349

1. Terroryzm jako zjawisko społeczno-polityczne	349
2. Pojęcia terroryzmu	351
3. Terroryzm międzynarodowy	354
4. Terroryzm państwowy – wewnętrzny i międzynarodowy	365
5. Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego	368

Aneks do wydania IV

Najważniejsze wydarzenia lat 1998-2002

Problemy globalne współczesności – ich cechy i katalogi (Zbigniew Cesarz)	373
Pokój i bezpieczeństwo we współczesnym świecie (Elżbieta Stadtmüller)	374
Konflikty zbrojne jako problem międzynarodowy (Zbigniew Cesarz)	379
Kwestia zbrojeń i rozbrojenia u schyłku XX w. (Zbigniew Cesarz)	383
Rosja we współczesnych stosunkach międzynarodowych (Zbigniew Cesarz)	385
Niemcy w latach dziewięćdziesiątych (Elżbieta Stadtmüller)	388
Polityczne aspekty zmian w gospodarce światowej (Elżbieta Stadtmüller)	390
Kwestia żywnościowa i surowcowa we współczesnym świecie (Elżbieta Stadtmüller)	394
Międzynarodowe aspekty ochrony środowiska (Elżbieta Stadtmüller)	397
Integracja europejska i jej problemy (Elżbieta Stadtmüller)	399
Prawa człowieka i demokracja w stosunkach międzynarodowych (Elżbieta Stadtmüller)	403
Terroryzm międzynarodowy (Zbigniew Cesarz)	407
Literatura uzupełniająca	409

